

להתזדנע

ולהגלות מהמדי התורה בכל דף בשי"ס

שבת דף צב

בענין מלאכה כלאחר יד

בשבת דף צ"ב. במתני', המוציא בין בימינו בין בשמאלו בתוך חיקו או על כתיפיו, חייב, שכן משא בני קהת. כלאחר ידו, ברנלו בפיו ובמרפקו, באזנו ובשערו, ובפונרתו ופיה למטה, בין פונרתו לחלוקו, ובשפת חלוקו, במנעלו בסנדלו פטור, שלא הוציא כדרך המוציאין.

- א -

דיני עשיה שלא כדרך במלאכת שבת ובשאר דיני התורה

את ידו ליטול יפה בלא כלי.

עוד מצינו להלן דף ק"ח. התולש מעציץ נקוב חייב, ושאינו נקוב פטור, ואמר בגמ' דזהו משום דלאו היינו רביניה, ופרש"י (ד"ה לאו) דאין דרך זריעה בעציץ שאינו נקוב.

הפטור דכלאחר יד אם הוא משום שאינו מלאכת מחשבת / דיני עשיה שלא כדרכה בשאר איסורי תורה / עשיית מצוה שלא כדרך עשייתה

- חלקת מחוקק, משנה למלך, קובץ שיעורים -

ב. והנה הטעם דאינו חייב כשעושה מלאכה בשבת כלאחר יד, כתב בחלקת מחוקק בשו"ע אהע"ז סי' קכ"ג סק"ה דזהו משום שאינו חייב אלא בעושה בדרך מלאכת מחשבת, כדאי' בחגיגה דף י', וכשעושה בדרך כלאחר יד אין זו עשי' בדרך מלאכת מחשבת. ודבריו מובאים בבית שמואל שם סק"ד. א

והנה לפי דברי החלקת מחוקק היה נראה דמה שמצינו בגמרא דבעושה מלאכה כלאחר יד אין בו איסור תורה, נאמר דוקא לענין מלאכת

דיני עשיה כלאחר יד בכמה מלאכות שבת

א. דין זה מצינו הרבה פעמים במסכת זו אצל כמה מלאכת שבת, שאם המלאכה נעשית בדרך שינוי אין בה איסור תורה, וזה נקרא עשי' כלאחר יד, ונציין קצת מהן.

בשבת דף ק"ג. תנן במתני' הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו וכו' חייב. ובגמרא מקשה, בשלמא אימין ליחייב משום דדרך כתיבה בכך, אלא אשמאל אמאי, הא אין דרך כתיבה בכך. ומשני אביי דמייירי במי ששולט בשתי ידיו, שאצלו הוי דרך כתיבה בין בימינו ובין בשמאלו, אבל בסתם אדם כיון שהדרך לכתוב בימין אם כתב בשמאל פטור.

עוד מצינו להלן דף צ"ד: שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בנוטל צפרניו שלא ע"י כלי, אלא בידיו זו בזו, או בשיניו, שחכמים פוטרים כי אין זה דרך גזיזה, ורבי אליעזר מחייב. ואי' שם בגמרא דגם רבי אליעזר שמחייב אין זה אלא בנוטל צפרני עצמו, אבל בנוטל צפורן חבירו, לדברי הכל אינו חייב בנוטל בידו או בשינו, דאין זה דרך גזיזה, כי לחבירו אינו יכול לאמן

השלמות והוספות

ולענין כתיבת תפילין ביד שמאל, דנו ג"כ הפוסקים אם הם כשרים או לא, כי בטור או"ח ריש סי' ל"ב כתב דצריך שיכתוב בימינו, ולא כתב אם זה מעכב גם בדיעבד לומר שהתפילין פסולין אם נכתבו ביד שמאל, או שהוא רק לכתחילה. ובב"י שם מביא בשם ספר התרומה סימן ר"ה שכתב בתחילת דבריו שאפילו בדיעבד פסולין אם כתבן בשמאל, כשם שמצינו לענין שבת שאם כתב בשמאל פטור, כי בענין זה צריך לכתוב ס"ת תפילין ומזוזות ומגילה, כי בכלהו נאמר כתיבה. ומביא גם בשם הגהות מיימון פ"ב (אות א') שכתב בשם סמ"ק שאם כתב בשמאל פסול אפילו בדיעבד.

ובספר התרומה שם כתב, דאין לומר דדוקא בשבת אינו עובר משום דגמרינן ממלאכת המשכן דאינו עובר כשעשה כלאחר יד, אבל בעלמא כשר, דאין סברא לומר כן, שהרי אם לא כן נמצא שיתכן שיכתוב ס"ת תפילין ומזוזות בשבת והיה כשרין ולא יהיה חייב, וזה לא מסתבר.

כתיבת גט ביד שמאל / כתיבת תפילין ביד שמאל / הבלד בדין כלאחר יד בין בנוגע לאיסור והיתר ובין בנוגע למציאות הדבר / כתיבת סת"ם בשבת בשמאל אם חייב משום שבת

- חלקת מחוקק, ב"י בשם כמה פוסקים, מנחת חינוך -

א. וביתר ביאור, הנה בשו"ע אהע"ז שם סעיף א' כתב הרמ"א דלכתחילה יש לכתוב גט ביד ימנית. וכתב בחלקת מחוקק דמשמע מדבריו בדיעבד הגט כשר אפילו אם נכתב ביד שמאל, ולכאורה יש להקשות דכיון דבגט כתיב 'וכתב', ולענין שבת הרי מצינו דכתיבה ביד שמאל אינה נחשבת כתיבה שיחשב חילול שבת, והרי בגיטין דף י"ט. מבואר לענין כתב ע"ג כתב שיש לדמות דין כתיבה דגיטין לדין כתיבה דשבת, וא"כ מאי שנא דכתיבה ביד שמאל בגט כשר ובשבת פטור. ועל זה כתב בחלקת מחוקק שם דאין לדמות דיני גיטין לדיני שבת לכל דבר, כי הטעם שהכותב בשמאל בשבת פטור הוא משום דאינו מלאכת מחשבת, וזה לא שייך בגיטין, ולכן בדיעבד הגט כשר בנכתב ביד שמאל.

אמרינן דאם אכלו שלא כדרך אכילה פטור, משום דלא מיקרי אכילה, הכי נמי במצות עשה דרחמנא אמר תאכל, אם אכלו שלא כדרך אכילה, לא יצא ידי חובתו משום דלא שמיה אכילה.

וכתב בקובץ שעורים בכתובות דף ס' (אות ר"ב) דמאחר שמצינו שגם באיסורי אכילה ואיסורי הנאה אינו עובר כשעושה שלא כדרך, מוכח מזה דהפטור שפטור בשבת בעשי' כלאחר יד אינו דין מיוחד באיסורי שבת, ואינו נכלל באותן הכללים שנאמרו במלאכת שבת שפטור בעשייתו, כגון מקלקל או מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי מצינו שפטור זה נשנה גם בשאר דיני התורה, ועל כרחק שאינו דין מיוחד במלאכת שבת, אלא הוא דין כללי בכל התורה כולה. וכן כתב בקובץ שעורים בפסחים דף כ"ג. (אות צ"ו) לגבי אילן הנטוע לרבים שפטור מערלה משום דכתיב 'ונטעתם'.

והיינו, כי זהו כלל שכל דבר שנאמר בתורה, כוונת התורה לדבר שרגיל להעשותו, ולכן פטור באכילת איסור שלא כדרך אכילה, דכשארמה תורה 'לא תאכל' היינו אכילה כדרכה, ומטעם זה פטור במלאכת שבת. ב

- ב -

שני סוגי עשיות שלא כדרך עשייתן

כדרכה, כי יש שהאדם עושה המלאכה בדרך שינוי, והשינוי הוא רק בדרך העשייה שמצד האדם, שהוא עושה את המלאכה בשינוי ממה שרגילין לעשותה, כגון בכותב ביד שמאל, שהשינוי הוא רק בדרך הכתיבה שמצד האדם, כי דרך בני אדם לכתוב ביד ימין והוא כותב בשמאל, אכן בעצם הכתב והאותיות עצמן לא נעשה בהם שום שינוי, כי האותיות כתובות על הנייר ללא שינוי מאותיות שנכתבו ביד ימין. וכן במוציא חפץ מרה"י לרה"ר ע"י שמניחו במנעלו, השינוי הוא רק מצד האדם באיזה צורה הוא עושה פעולת הוצאה, אבל מצד החפץ שיצא מרשות היחיד לרשות הרבים אינו משונה משאר הוצאה, שהרי היה נמצא תחילה ברה"י ועכשיו נמצא ברה"ר כמו בשאר הוצאה.

שבת, שבזה צריך שיהא מלאכת מחשבת דומיא דמלאכת המשכן, אבל בשאר איסורי תורה שאין צריך שיהא מלאכת מחשבת חייב גם בעושה שלא כדרך עשייתו.

אמנם באמת מצינו גם בשאר דיני התורה, שאם עושה בדרך שינוי אינו עובר עליו, וכדאי' בפסחים דף כ"ד: אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן וכו', שאם אכל חלב חי שפטור. עוד אי' שם, איכא דאמרי אר"א אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן וכו', למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו שהוא פטור וכו'. ומבואר מזה דאכילת איסור או הנאת איסור אינו עובר אליהם אלא בעשי' כדרך עשייתן.

ולא עוד, אלא דבמשנה למלך בפ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ח' (ד"ה יש) כתב דיש לחקור בהא דקיי"ל בכל איסורי אכילה שבתורה שאין לוקין עליהם שלא כדרך אכילה, אם כלל זה נאמר גם לענין מצות אכילה, כגון לענין אכילת פסח ואכילת מצה שאם אכלן שלא כדרך אכילה לא יצא, או דלגבי קיום מצות אכילה יוצא יד"ח גם באוכל שלא כדרך אכילה. והעלה דלא שנא, דכי היכי דבלאו דאכילה דרחמנא אמר לא תאכל

שינוי מצד פעולת האדם, ושינוי מצד הדבר הנפעל / הבדל בזה בין מלאכת שבת ובין שאר דיני התורה

- אגלי טל -

ג. באגלי טל בפתיחת הספר (אות ג') מביא דברי החלקת מחוקק הנ"ל שכתב דהפטור בעשיית מלאכה כלאחר יד הוא משום שאינה מלאכת מחשבת, ומצד אחר הוא מביא כמה הוכחות שבכל איסורי תורה פטור אם עושה שלא כדרך עשי', ומחמת קושיא זו העלה דבאמת יש הבדל בין כלאחר יד דמלאכת שבת ובין שלא כדרך עשיה שמצינו בשאר דיני התורה.

והוא על פי מה שמבאר דישנן שני דרכים ואופנים של עשיה שלא

השלמות והוספות

ויראה כוונתו, דיש לחלק בין דבר שתלוי באיסור והיתר, ובין דבר שהעיקר תלוי במציאות הדבר, דנהי דלענין איסור תורה אינו עובר כשעושה כלאחר יד, זהו מפני כי כלל הוא בתורה שאינו עובר עליו אלא בעושה כדרכו, והוא הדין לענין קיום מצוה מחוייב לעשותו כדרך עשיה, אמנם מאחר שבמציאות הרי הוא כתב, הרי זה כשר אצל גיטין ואצל כתיבת סת"ם, כי דוקא לענין פטור וחייב יש הבדל בין נעשה כלאחר יד או לא, אבל בדבר שתלוי במציאות אם הוא כתב כשר או לא, גם בנכתב בשמאל הוא כתב גמור, וממילא כשר לגיטין ולתפילין.

[עוד מעיר במנחת חינוך על מה שכתב הב"י בשם סה"ת להכריח כן ממה שאין סברא שיהא אפשר לכתוב ספרים תפילין ומזוזות בשבת ויהיה פטור והסת"ם יהיו כשרים. וכתב במנ"ח, דאפשר דאע"ג דהכותב בשמאל בשבת פטור, מכל מקום אם נאמר דהכותב תפילין ביד שמאל כשרין, אם יכתוב סת"ם בשבת ביד שמאל יהא חייב, דמגו דהוי כתיבה מעליא לגבי הכשר סת"ם הוי ליה כתב גם לענין שבת, ויתחייב על כתב זה אע"ג שנכתב בשמאל].

הגדת עדות מפי הכתב נחשב שלא כדרך הגדה / עדות בשטר

- שו"ת חידושי הרי"ם -

והנה בשו"ת הרי"ם חיו"ד סי' י"ד (ד"ה וגם) כתב ג"כ דכל מה שאמרה תורה צריך להיות כדרך עשיית אותו דבר, ומטעם זה המוציא בשבת שלא כדרך הוצאה אינו חייב עליה, והוא הדין באיסורי אכילה שהאוכל שלא כדרך אכילה אינו חייב עליה.

אמנם שוב כתב דאין זו סברא מוכרחת, שהרי לענין שחיטה אי' בגמ' חולין דף ל"א. שאם זרק סכין לנועצה בכותל והלכה על צואר הבהמה ושחיטה כשרה, אע"ג שזהו כלאחר יד, ולענין שבת אם שחט בדרך זה פטור משום דהוי כלאחר יד יעו"ש.

וכתב בב"י שם דהרא"ש שכתב ג"כ שצריך שיכתבם בימינו, וכן הסמ"ג והארחות חיים, כולם לא כתבו שהם פסולים בדיעבד כשכתבם בשמאל, וגם הטור סתם בזה ולא כתב אם הם פסולים בדיעבד, או לא.

ובשו"ע שם סעיף ה' כתב דצריך שיכתוב בימינו, ואם כתב בשמאל, פסולים, אם אפשר למצוא אחרים כתובים בימין, ע"כ. ומשמע דאם אי אפשר למצוא אחרים יניח אע"ג שנכתבו בשמאל. וכתב בבית שמואל אהע"ז סי' קכ"ג סק"ד דזהו משום דהרא"ש והסמ"ג לא כתבו שהם פסולים גם בדיעבד. ובביאור הגר"א באו"ח שם כתב דגם הספר התרומה מסתפק בדבר דאולי אין לדמות כתיבת תפילין למלאכת שבת, דאולי דוקא במלאכת שבת פטור משום שצריך מלאכת מחשבת.

ובמנחת חינוך מצוה ל"ב (במוסך השבת מלאכת הכותב אות ח') מביא דברי הפוסקים הנ"ל, וכתב דיש מקום לומר דלענין כתיבת גט וכתיבת תפילין גם בכותב ביד שמאל הוי כתב, כי באמת גם לענין שבת הוי כתב אלא שהוא פטור משום שכתבו כלאחר יד, אבל באמת הוי כתב, וכיון שמצד הכתב הרי הוא כתב, הרי זה כשר אצל גט ואצל תפילין.

לאכילה כדרכה, ואין השינוי בהפעולה שמצד האדם אלא באיכות הדבר הנפעל, שנאכל חלב חי ולא כשאר בשר הראוי לאכילה, והפטור בשינוי כזה נוהג בכל איסורי ודיני התורה. אבל אם אין שינוי באיכות הדבר הנפעל כי אם במה שהאדם במעשה שלו עשהו בדרך שינוי, בזה חלוק איסורי שבת משאר איסורי תורה, שבשבת הוא פטור משום דרק מלאכת מחשבת אסרה תורה, ועשיה זו לא נחשב למלאכת מחשבת, אבל בשאר דיני התורה שאין צריך מלאכת מחשבת אה"נ שהוא חייב בזה.

ובזה הוא מיישב דברי החלקת מחוקק שכתב דמה שהכותב ביד שמאל פטור הוא משום דאינו מלאכת מחשבת, ומשמע דדין כלאחר יד הוא דוקא במלאכת שבת, אע"ג שמצינו דיני כלאחר יד גם בשאר איסורי תורה, דזהו משום דכתיבה ביד שמאל שהשנוי הוא רק בצורת הפעולה מצד האדם ואין שינוי בדבר הנפעל, דבר זה נוהג דוקא בשבת משום מלאכת מחשבת ולא בשאר דיני התורה, ומה שמצינו בשאר דיני התורה שנתמעט שלא כדרך עשיה הוא דוקא מחמת שיש שנוי בדבר הנפעל. [ובאגלי טל מלאכת האופה אות מ"ד סק"ד מברר דבר זה עוד ביתר ביאור].

- ג -

פרטי דיני עשיה כלאחר יד

שאר מלאכות כשעושה בשמאל אם נחשב כדרך עשי' או שלא כדרך עשי', כמו שיבואר.

באליה רבה סימן ש"מ כתב דאפשר דהמוחק בשמאל פטור, כשם שהכותב בשמאל פטור. ועל פי זה כתב הא"ר לגבי מה שדנו הפוסקים שם אם מותר לשבר בשבת עוגות שכתוב עליהן אותיות, דיש שאוסרים משום מוחק, וכתב הא"ר דישבור האותיות בשמאלו, ונמצא דהוי גם כלאחר יד. והא"ר כתב כן גם לגבי מה שנחלקו הפוסקים שם אם מותר לפתוח ולסגור ספרים שכתוב עליהם אותיות מן הצד, מאחר שכשפותח הספר נמחקין האותיות, וכשסוגר הספר נשלמין האותיות והוי ככותב, וכתב דיש לעשות כן בשמאלו.

עשיית מלאכה ביד שמאל בשאר מלאכות / הוצאה בשבת / מלאכת מחיקה / כתיבה כשדרכו בשמאל / מילה בשמאל / שחיטה בשמאל / חליבה על ידי שפופרת

- א"ר, אבני נזר, ח' הר"ן, ח' רא"מ, מנחת שלמה -

ד. והנה יש כמה פרטים שדנו בהם הפוסקים אם יש להחשיבם פעולת כלאחר יד, או לא, ונציין כמה מהם.

הנה לגבי עשיית מלאכה ביד שמאל, כבר הבאנו שהכותב בשמאל פטור, כדאי' בגמ' דף ק"ג דכתיבה בשמאל הוא כתיבה שלא כדרך, ולענין הוצאה מרשות לרשות מבואר בסוגיין דהמוציא בשמאלו חייב, והיינו דלגבי הוצאה גם שמאל הוי כדרך הוצאה. והנה כמה פוסקים דנו לענין

השלמות והוספות

אם נחשב דרך גזיה או לא, ולדברי הכל בנוטל צפרני חבירו בידי פטור משום שנחשב כלאחר יד, והרי רש"י בכריתות דף י"ט. (ד"ה מבעי) כתב דרבי אליעזר שם חולק על מה שאמרו צריך שיהא מלאכת מחשבת, כי רבי אליעזר סובר דחייב במלאכת שבת אפילו כשאינו מלאכת מחשבת, ומעתה אם טעם הפטור של עשי' כלאחר יד הוא משום דאינו מלאכת מחשבת, אמאי סובר רבי אליעזר דפטור בעשי' כלאחר יד, והא רבי אליעזר מחייב גם כשאינו מלאכת מחשבת. וכתב בשו"ת אבני"ז דלדברי רש"י שם על כרחך צריך לומר דהטעם שפטור בעשי' כלאחר יד אינו משום מלאכת מחשבת.

אמנם בספרו אגלי טל מלאכת חורש אות כ"ב (סק"ח ט') מיישב קושיא זו עפ"י הכרעה הנ"ל שמבאר שיש שני סוגי עשיות כלאחר יד, שיש שנחשב כלאחר יד מחמת שהאדם עושה הפעולה מצדו שלא כפי הרגילות, ויש שהשנוי הוא בהנפעל שלא נעשה כפי מה שרגיל להיות נפעל. וכתב באג"ט שם דמה שהנוטל צפרניו בידי הוי כלאחר יד אינו מצד פעולת האדם, אלא שהנפעל לא נעשה כדרך הרגיל, וכמו שכתב רש"י שם לפרש דברי הגמ' דלחבירו מודה רבי אליעזר שפטור וכתב (ד"ה אבל) שלחבירו אינו יכול לאמון את ידיו ליטול יפה בלא כלי, הרי דיש שנוי האיך שהוא נגזז, ויש לומר דבזה מודה רבי אליעזר דפטור, כיון שבשינוי זה אין צריך לפטור מדין מלאכת מחשבת, ואה"נ שמה שרבי אליעזר מחייב בנטלן לעצמו שלא בכלי, הוא משום שסובר שלכא פטור דמלאכת מחשבת, ולכן אם אין שנוי בנפעל חייב אע"ג שעשאו כלאחר יד.

וכתב עוד, דמה דקיי"ל דהגדת עדות צריך להיות בעל פה ולא בכתב, כדדרשינן בגמ' בגיטין דף ע"א. מפיהם ולא מפי כתבם, זהו ג"כ מטעם שהוא שלא כדרך הגדה, כי דרך הגדה הוא להגיד בפה, ואם כותב עדותו לב"ד אע"ג שזהו הגדת עדות, מכל מקום הוא שלא כדרך הגדה, כי דרך הגדה הוא בפה ולא בכתב.

ובזה הוא מפרש דברי רש"י בגיטין שם (ד"ה ולא) שכתב דמה שהשטר כשר אע"ג דאמרה תורה מפיהם ולא מפי כתבם, זהו משום דאורח' בהכי, ע"כ. ולכאורה דברי רש"י תמוהים דמה טעם יש בזה דאורח' בהכי, הרי אם התורה אמרה מפיהם ולא מפי כתבם תקשה האיך יש להכשיר עדות בשטר. וכתב דכיון דהטעם שאמרה תורה מפיהם ולא כתבם הוא משום דנחשב כהגדה שלא כדרכה, אם כן בהגדה בשטר, כיון שהטעם שכותבין שטר הוא למען יעמדו ימים רבים, שיהא לו לעולם הוכחה ע"י השטר, הרי דרכו בהכי להגיד הגדת עדות ע"י שטר, ולכן אין לפסול משום מפי כתבם, כיון דכל הטעם שאמרה תורה מפיהם ולא מפי כתבם הוא משום שהיא הגדה שלא כדרכה, ובשטר הרי אורח' בהכי.

דין כלאחר יד לרבי אליעזר שאינו מצריך מלאכת מחשבת

- אבני נזר, אגלי טל -

[ג] בשו"ת אבני נזר סי' רנ"ב (אות י') מתקשה בדברי החלקת מחוקק שכתב שהטעם שפטור בעשי' כלאחר יד הוא משום דאינו בכלל מלאכת מחשבת, שהרי להלן דף צ"ד: נחלקו רבי אליעזר וחכמים בנוטל צפרניו שלא ע"י כלי אלא בידו או בשינוי,

הבדל אם סוגר הספר ביד שמאל או בימין, דאין דרך לסגור בימין יותר מבשמאל, וא"כ אע"ג שהנידון הוא משום כתיבה, עובר גם בשמאל, דיש לדמותו למה שסובר רבי יוסי בעושה רושם שחייב גם בשמאל. [ד]

ולענין מילה בשבת ביד שמאל, הנה בחי' הר"ן להלן דף ק"ל. (ד"ה ר) כתב דמילה בשבת אין מהדרין לעשותה בהיתר, כגון שימול בשמאלו, שלא יהא בזה חילול שבת, כי שבת ניתן לידחות לגמרי אצל מילה אע"ג שיכול לעשות בהיתר, ע"כ. ומבואר בדבריו דבמל ביד שמאל הרי זה כלאחר יד ואינו חייב משום שבת.

ולענין שוחט בשבת ביד שמאל, בחידושי רא"מ הורוויץ בפסחים דף ס"ו. מפרש מה שאמרו בגמ' שם שהיו בני ישראל מסופקין אם שחיטת הפסח דוחה שבת או לא, שבאמת היו יודעין ששוחטין פסח בשבת, אלא שהיו מסופקין אם שוחטין כרגיל בדרך שיש בזה משום מלאכת שוחט בשבת, או שראוי לשחוט ביד שמאל, כדי שלא יהא בזה איסור תורה, עכ"ד. ומבואר שסובר שהשוחט ביד שמאל אינו עובר מן התורה. [ה ז]

אמנם בשו"ת אבני נזר ח"א סי' ר"ט (אות ט) מתמה על דברי הא"ר הנ"ל, וכתב דנראה פשוט שהמוחק בשמאלו חייב, כמו המוציא בשמאלו, שהרי אפילו בכתיבה גופא מצינו להלן דף צ"ב: דר' יוסי שסובר שהעושה רושם בשבת חייב, הוא הדין שחייב בעושה הרושם גם בשמאל, כי דוקא כתיבה בשמאל לענין שבת הוי שלא כדרך כתיבה, כיון שאינו יכול לכתוב בטוב בשמאל, אבל רשימה שיכול לעשות בשמאל כמו בימין ודאי חייב, [ולרבי יוסי כשם שרושם שבשמאל חייב הוא הדין בכותב], וא"כ כל שכן שהמוחק בשמאל חייב.

וכתב עוד, דבספרים שכתוב אותיות על צד הדפין שדנו הפוסקים אם בסוגר את הספר יש לאסור משום כותב במה שהאותיות מתחברות זה לזה, ומשמע מדברי הא"ר שאם סוגר ביד שמאל אינו עובר משום כותב, וכתב האבנ"ז דזה אינו, דלא מבעיא בפתיחת הספר שהנידון הוא מצד מחיקה, דודאי שוה בזה יד שמאל ויד ימין משום דמלאכת מוחק הוא אפילו בשמאל, אלא אפילו בסגירת הספר שהנידון הוא אם יש בזה משום כותב, מכל מקום לגבי כתיבה שנעשה על ידו בסגירת הספר אין

כתיבה בשמאל כשדרכה בזה / כתיבה במכונית כתיבה

- אבני נזר -

[ד] מבואר מדברי האבנ"ז האלו שאע"ג שהכותב ביד שמאל פטור, אין זה כלל בעיקר מלאכת כתיבה, אלא שיתכן שיהא כותב ביד שמאל ויתחייב, והוא בסוגר ספר שכתובין אותיות בצדי הספר, דלהסוברים שיש בזה מלאכת כתיבה הרי זה גם בסוגר ביד שמאל, דלגבי כתיבה זו אין הבדל בין יד ימין ליד שמאל כיון שאינו מאמן את ידיו כשאר כתיבה. ומזה יש ללמוד שבכותב ע"י מכות כתיבה חייב גם במה שמקיש ידיו על הכפתורים ביד שמאלו, כי הדרך במכונית כתיבה לכתוב גם ביד שמאל, ואין כלל במלאכת כתיבה שיתחייב דוקא ביד ימין, אלא תמיד יש לדון לפי אותו המציאות שהוא עושה עכשיו אם עושהו כדרך עשייתו או לא.

אמנם יש לעיין בזה, כי בגמ' להלן דף ק"ג. (וברש"י ד"ה הא) מבואר דלרבי יוסי שסובר דאפילו אם לא כתב שום אות אלא שרשם שני רשימות בלבד חייב משום כותב, הוא הדין שאם כתב שתי אותיות בשמאלו חייב, דכיון שלעשות רושם הדרך הוא לרשום גם בשמאל, הוא הדין אם כתב שתי אותיות בשמאל חייב, דבשמאלו רושם מיהא הוי. ולכאורה צ"ע, דנהי שאם עושה רושם עושהו גם ביד שמאלו, אמנם עכשיו שכותב וצריך לאמן את ידיו הרי אין דרכו לעשות בשמאל, ואם אנו דנין על כל דבר במיוחד לפי עשייתו לכאורה ראוי לומר דנהי שברושם חייב גם בשמאל כיון שזהו דרכו בשמאל, אבל בכותב שדרכו בימין יהא פטור בשמאל, וצ"ב.

מילה ושחיטה בשמאל / קיום המצוה בעשייתו בשמאל

[ה] מבואר בדבריהם, דאע"ג דהמלאכה בזה היא מה שמוציא דם, ובשאר עשיית חבלה הרי אין הבדל בין חובל ביד ימין או בשמאל, מכל מקום כיון שעכשיו הוא מתעסק למול או לשחוט, ובדברים אלו הדרך הוא לעשותו ביד ימין, כשעושהו ביד שמאל הרי זו עשייה כלאחר יד ופטור.

והנה בחיי אדם כלל ט' סעיף ב' כתב דנראה דדוקא בכתיבה יש חילוק בין יד ימין ליד שמאל, אבל בשאר כל המלאכות אין הבדל בין יד ימין ליד שמאל. והנה לפי האמור צריך לומר דכוונתו הוא דסתם כתיבה בשמאל פטור ובסתם עשיית שאר מלאכה חייב. אמנם אין זה כלל מוחלט לחלק בין כתיבה לשאר מלאכה, כי זה תלוי לפי מה שהוא עסוק בו, שהרי לפי האמור יתכן כתיבה ביד שמאל ויהא חייב, כגון בכתיבת אותיות ע"י סוגר את הספר, ויתכן מלאכת נטילת נשמה ביד שמאל שיהא פטור.

אמנם בעיקר דברי הר"ן והרא"מ הנ"ל שדנו שבמילה בשבת נאמר שימול בשמאל כדי שלא יהא בזה חילול שבת, וכן בשחיטת קרבן פסח, יש לעיין בדבריהם,

שהרי אם יעשה ביד שמאל לכאורה נאמר איפכא שלא קיים את המצוה כיון שעשאה שלא כדרך עשייתה, שהרי במשנה למלך בפ"ה מהל' יסודי התורה הנ"ל כתב דמסתבר דכשם דלגבי איסור אכילה אינו עובר באוכל שלא כדרך אכילה, הכי נמי במצות אכילה אינו מקיים המצוה באוכל שלא כדרך, וא"כ מה נרוויח למול או לשחוט הפסח ביד שמאל כדי שיהא שלא כדרך עשייתו, הא אם כן כשם שלא יהא בזה חילול שבת כמו כן לא יקיים את המצוה, וצ"ב.

[ז] בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ל"א (אות ד) דן לענין חליבה בשבת דיש להמציא היתר שלא יחלוב כדרך חליבה בידיו, אלא שיתחוב שפופרת לתוך דדי הבהמה, והחלב יצא מאליו, דיש לומר דחליבה כזו נחשבת כלאחר יד, כיון שאין דרך לחלוב כן.

אכן שוב כתב דבאמת צריך ביאור רב בגדרי כלאחר יד, מה נחשב כלאחר יד, ומה לא נחשב כלאחר יד, כי מצד אחד מצינו בגמ' בכמה דברים שכיון שמשנה מסדר עשייתו הרגיל נחשב כלאחר יד, כגון מה שהתירו בכתובות דף ס'. למי שגונח שרשאי לינוק חלב בשבת בפיו, דהוי מפרק כלאחר יד. וכן מצינו לעיל דף מ"ו: וברש"י שם דבגורר מטה וספסל ונעשה חריץ בקרקע אין בזה מלאכה דאורייתא, כי דרך הפירה וחרישה הוא ע"י מרא וקרדום, ולא ע"י גרירת מטה, ומשמע דאפ"ל אם חופר ככוונה בכף או במזלג, כיון שאין הדרך לחפור כן נחשב כלאחר יד. וכן מצינו בר"ה דף ל"ג. שאם חותך את השופר מן הבהמה ע"י מגלא הרי זה רק תיקון כלאחר יד ואסור רק מדרבנן, כי הדרך הוא לחתוך בסכין. וכן מצינו להלן דף צ"ד: לענין גזיזת שער ונטילת צפרנים, שאם חותך ביד, נחשב כלאחר יד.

אמנם יש לתמוה, דאם כן נימא דכל מלאכה שנעשתה בדרך גרמא יחשב עשייה כלאחר יד, שהרי אין זה דרך עשיית מלאכה זו, ולמה צריכים לפוטרו מדין גרמא, תיפוק ל' שנעשה כלאחר יד. וכן קשה אמאי פותח דלת ברוח שאינה מצויה ומבעיר או מכבה חייב, הרי המלאכה נעשה כלאחר יד. עוד צ"ע למה המבשל בכלי ראשון חייב חטאת, הא דרך בישול לבשל במים שהאור מהלכת תחתיהם, ולא בכלי ראשון, ואמאי חייב בכלי ראשון. וכן קשה למה לא הזכירו בשבת דף מ"ב. בגחלת של עץ ברה"ר שיכבה כלאחר יד, כגון שיכבה בדבר שאין רגילים לכבות בו גחלת.

אמנם לגבי חליבה ע"י שפופרת כתב דיש בזה עוד שינוי נוסף מלבד מה שאין דרך לחלוב בדרך זה, כי יש בזה גם שינוי בגופו של הנפעל, כי החולב בידים מוציא גם את החלב הבלוע בהגומות, לא כן בחולב ע"י שפופרת שמסתבר שנשאר עוד הרבה חלב בפנים שאינו יוצא אלא ע"י חליבה ביד שלוחץ ודוחף את החלב שבפנים לצאת. וסברא זו היא אחת מן הסניפים שמצד שם להתיר חליבה ע"י שפופרת במקום שעת הדחק, יעו"ש.

כשמרן הגר"ח שליט"א עיין בגליונות "להתוודע" נענה ובירך שזה בוודאי יביא:

"א שיינע אהבת תורה"...

עם 'להתוודע' תתרגש ותרגיש את מתיקות התורה מידי יום.

מתינות

הבעיה הענין הזה יפיק תועלת עצומה לכל העולם להאיר אור
ותעורר לכל בית ישראל, תחוקנה יריהם ושכרם כפול מן חשמים.

למי אנו מכתובים זכורנו
של חסד אהבה יהוה אלמנו

ק"ס ז' אל אלול מ"ה ונמק"י

בברכה וביקר
ב"ד י"ז תמוז ה'תש"ז
ברוך ז"ב פורסקי

להתוודע

החדשות היומיות
של לומדי הש"ס

מה יתן לי "להתוודע" לחיים?

שאלות שינון שבועיים
מבחינים בסגנון אמריקאי לשינון הנלמד למען יעמדו לימים רבים

שו"ת מיוחד
שאל את הרב מנויי המערכת נהנים משר"ת פורה ובהיר עם רבני המערכת

שיעור יומי
מוקלט ומתעד שיעור עיוני בנושא מרכזי ב-25/10 דק' לבחירה ע"י מג"ש מפורסמים במגוון שפות

שיעור יומי
בדיוור ישיר שיעור בן 4 עמודים בנושא עיוני על הדף בעריכה בהירה

להצטרפות ומנויים: *6291

או לטל': 02-990-40-01 • בתשלום סמלי של 14 ש"ח לחודש

סי'אגה דאגה ממנה נפלה אגה...

חדש! ניתן להשיג את הג'ורנל היומיים שלך להחזרה
אשר מלאים זין ומפיקים נוגה בנושאים על הדרך
אסופים יחד בחוברת אחת במתכונת "דו חודשית"
להנאת לומדי הדרך היומי, ולהעשרת הידע ההלכתי.

הגליונות ערוכים בטו"ט ודעת בראשות
הרה"ג ר' אהרן רובינפעלד שליט"א
בעל מח"ס תורת הקנינים, תורת המצוה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | למנויים חודשיים: 718.298.24.16